

Eiliuota satyra *Miks Stolperjons* (XIX a. antra pusė): rankraštis ir dvi publikacijos lietuvių spaudoje

ŽAVINTA SIDABRAITĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

<https://ror.org/05ogfgn67>

sidabraitel@liti.lt

<https://orcid.org/0000-0002-6138-6176>

KOTRYNA REKAŠIŪTĖ

Lietuvių kalbos institutas

<https://ror.org/011v22a28>

kotryna.rekasiute@lki.lt

<https://orcid.org/0000-0001-5138-2780>

ANOTACIJA. Eilėraštis *Miks Stolperjons* – 192 eilučių didaktinė satyra, pašiepianti nerangumą ir elgesio kultūros stoką. Kūrinio rankraštinis nuorašas yra dalis dokumento (eilių sąsiuvinio), saugomo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, Vaclovo Biržiškos fonde (F163–1086). Eilėraštis lietuvių kalba buvo parengtas XIX a. antroje pusėje (iki 1879 m.) ir tapo gana populiarus: susilaukė dviejų publikacijų to meto lietuvių spaudoje. Straipsnyje aptariamas rankraštinis poemos nuorašas, publikacijos spaudoje, lietuviško teksto autorystės klausimas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Prūsijos Lietuvos literatūra; satyrinis eilėraštis; rankraštis; publikacija; autorius.

Received: 15/11/2024. **Accepted:** 11/12/2024.

Copyright © 2024 Žavinta Sidabraitė, Kotryna Rekašiūtė. Published by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Satyrinio eilėraščio *Miks Stolperjons* nuorašas yra dokumento (sąsiuvinio), saugomo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, Vaclovo Biržiškos fonde (LMAVB RS, F163–1086), dalis. Apyraše nurodoma, kad sąsiuvinyje surašyti Visbarynų (vok. *Wisborienen*, *Wißbarienen*, *Wißborienen*) mokytojo Jurgio Rėžaičio (Jurgis Režatis, 1852 – po 1917) „ir kitų“ autorių „eilėraščiai ir dainos“. Tai 30 nuo laiko pageltusių popieriaus lapų sąsiuvinis. Viršelis – pastorinto popieriaus pilkai mėlynos spalvos. Ant užklijuotos lipdės įstrižai ranka užrašyta *Eilawimai*. Sąsiuvinyje sudėti 33 eiliuoti kūriniai (verstiniai ir originalūs) lietuvių kalba ir vienas vokiečių kalba. Sąsiuvinį sudaro kelios skirtinga rašysena užpildytos bendrą (archyvo) foliaciją ir savą (autonominę) paginaciją turinčios dalys. Šis archyvinis dokumentas pirmą kartą minėtas Domo Kauno sudarytame Prūsijos Lietuvos poezijos rinkinyje *Kaip qžuols drūts prie Nemunėlio*¹.

Miks Stolperjons užrašytas (perrašytas) dailia rašysena, beveik be riktų, lotyniškais rašmenimis (kaip ir visi kiti sąsiuvinyje esantys lietuviški tekstai), penkiuose nuo laiko pageltusiuose liniuoto popieriaus 21,4 cm × 13,4 cm formato lapuose; juodas rašalas nuo laiko pablukęs. Kūrinio lapai turi dvigubą numeraciją: archyvo nurodyti 13r–17v lapai, dokumento dalis numeruota puslapiais – 45–54 p., taip pat esama kustodų². Rankraštyje yra vėlesnių kitos rankos įrašų tamsesniu rašalu: viršuje užrašytas korektūros ištaisymas (paskysdamas → parslysdamas R 15r), taip pat viršuje įrašytas dviejų skolinių keitimas lietuviškais žodžiais (*zupa* → *sruba*, *skyvelis* → *taurelė* R 16r³)⁴, kūrinio pabaigoje su klaustuku įrašyta „M. Šapals?“ (apie tai žr. toliau).

¹ *Kaip qžuols drūts prie Nemunėlio. Iš Mažosios Lietuvos XIX a. – XX a. pradžios lietuvių poezijos*, tekstus parengė, įvadą ir paaiškinimus parašė Domas Kaunas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 383. Dar apie dokumentą žr. Kotryna Rekašiūtė, „Grozinių tekstų publikacijos Prūsijos Lietuvai skirtose periodikoje XIX–XX a. pr.: statistika ir įžvalgos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, sudarė, parengė Liucija Citavičiūtė, Žavinta Sidabraitė, 2024, Nr. 58, p. 96–99.

² Eilėraščio faksimilių ir perrašo su tekstologiniais komentarais publikaciją žr. toliau – „Satyrinis eilėraštis *Miks Stolperjons*“, parengė Kotryna Rekašiūtė, Žavinta Sidabraitė, p. 196–217.

³ Čia ir toliau cituojant skliausteliuose nurodoma rankraščio santrumpa R ir lapo numeris.

⁴ Įrašai atspindėti perrašo tekstologiniuose komentaruose, žr. p. 196–217.

Miks Stolperjons – 192 eilučių satyrinis eilėraštis, vertimas su originaliu dviejų ketureilių intarpu. Kūrinio pavadinime yra likusi pusiau vokiška veikėjo pavardė *Stolperjons*. Išvertę pirmąjį šio sudurtinio asmenvardžio dėmenį (vokiškai *stol-pern* – (su)klupti) gautume asmenvardį <*Kluptjonis*>, t. y. „klumpantis Jonas“. Tai nuoroda į eilėraštyje išjuokiamą ryškiausią veikėjo ypatybę – nerangumą. Veiksmo vieta taip pat nurodyta kūrinio pradžioje: pagrindinis veikėjas gyvena „vienam mieste, / Mus Wokietijos szalije“ (R1 13r). Eilėraščio siužetą sudaro komiškų situacijų, į kurias dėl išsiauklėjimo ir gerų manierų stokos vis pakliūva Mikas, virtinė. Kūrinys parašytas palyginti sklandžiu, bet gana monotonišku gretutinio rimavimo ketureiliu jambu, tiesa, kai kur išradingai pajvairintu retorinėmis figūromis; kalba atitinka bendrą to meto Prūsijos Lietuvos poezijos lygį.

Du – šeštas ir septintas – eilėraščio ketureiliai apie „ir tarp lietuvininkų“ pasitaikančius „nešvankėlius vaikus“ laikytini originaliu vertėjo intarpu:

Beje ir tarp Lietuv'ninku
Neszwankelu yra waiku,
Kurie i kel'nes kisz rankas,
Kadang ne žin kur deti tas.
Arba jie kasosi ausis,
Nelemtaŷ ir nuleid akis,
Kad jŷs žmogus ikalbina
Noredams gaut atsakyma. (R 13v)

Šios kañdžios, sąmojingos, gerų manierų taip ir neišmokusius tautiečius kritikuojančios eilutės užgauna lietuvių skaitytoją, atkreipia dėmesį ir sykiu aktualizuoja visą eilėrašį. Netikusių lietuvininkų – *nešvankėlių* – motyvas skaitytojui primena Kristijono Donelaičio (1714–1780) kūrybą, kurioje netinkamai besielgią veikėjai ne kartą pavadinami *nešvankėliais*. Prisiminkime, kaip sudraudžiami į Krizo dukters vestuves nekviesti įsibrovę Slunkius ir Pelėda: „Stui, nešvankėli, nelįsk, kur lįsti netinka“ (RG 239)⁵, nešvankėliu pavadinamas ir mėšle gyvenantis vabalas (PŠ 50).

⁵ Čia ir toliau Donelaičio kūryba cituojama iš: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977, nurodant kūrinio santrumpą ir eilutę.

Donelaičio kūryboje įaugusia šnekamosios lietuvininkų kalbos gyvybe pulsuoja ir kai kurios kitos meniškai stipresnės eilėraščio eilutės:

Begant jam bet beg drauge
Su wisais rykais staldrobe.
Peczenkos pleczkos szokinej,
Ant žemes toj' dyw'noj czesnij! (R 17r)

Pastojes walns Miks zowada
Namon pakure ulyczia
Pasibaidydamas žmonu
Draugyste szwanke mylinczu. (R 17r)

Retorinis kreipinys: „Ale kaip ejo jam, dabok!“ (R 14v) atrodo ir visai Donelaičio pavyzdžiu konstruotas: „Ale dabok, brolau! aš tau daugiau pasakysu“ (VD 187).

Į pamokslo tradiciją ir Donelaičio kūrybą nukreipia retoriniai didaktinės eilėraščio pabaigos klausimai:

Ka maczij žmogui bagotums?
Ka maczij rubu ir gražums?
Jey patoguma jis netur,
Ir elgias kaip Jautis wisur! (R 17v)⁶

Paskutiniai du eilėraščio ketureiliai atlieka savotišką moralo funkciją, kad skaitytojui neliktų jokių abejonių dėl šviečiamojo, pamokomojo satyros tikslo.

Miko Stolperjono tekstas raiškos gyvybe, retorinėmis priemonėmis yra gana glaudžiai susijęs su Prūsijos Lietuvos literatūrine tradicija. Satyra, parengta XIX a. antroje pusėje (iki 1879 m.), priklauso bendram tuo metu Prūsijos Lietuvoje užgimstančios satyrinės poezijos srautui, pati yra jo dalis ir sykiu meniškai pakankamai brandus originalios poezijos kontekstas. Apie tą laiką krašto autoriai parašo pluoštą originalių satyrinių eilėraščių: Johanas

⁶ Plg. Donelaičio „Žiemos rūpesčių“ frazės struktūrą: „Ką mums mačys priprovos, ką mūsų trūseliai [...] / Kad žegnojanti rankelė tavo negelbės“ (ŽR 668, 672).

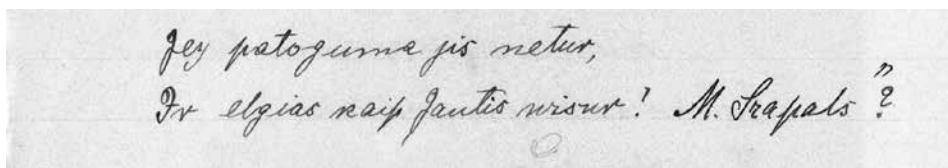
Ferdinandas Kelkis (Johann Ferdinand Kelch, 1801–1877) – *Viernas Kretingos žmogus*, Mikelis Šapalas (1827–1884) – *Apie sunkius čėsus*, Martynas Jankus (1858–1946) – *Šulmistrai* ir kt.

PUBLIKACIJOS SPAUDOJE IR LIETUVIŠKO TEKSTO AUTORYSTĖS KLAUSIMAS

Satyrinis eilėraštis *Miks Stolperjons* buvo publikuotas XIX a. lietuviškoje spaudoje. Pirmą kartą *Lietuviškos ceitungos* priede *Beilage* 1879 m. rugsėjo 23 d. gotiškais rašmenimis⁷. Šios publikacijos tekstas yra beveik identiškas aptarto rankraščio tekstui. Antrą kartą eilėraštis skelbtas 1896 m. liepos 8 d. Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių laikraštyje *Vienybė lietuvininkų*⁸. Ši publikacija gana žymiai skiriasi tiek nuo rankraštinio, tiek nuo *Lietuviškoje ceitungoje* skelbto teksto. *Vienybėje lietuvininkų* nuosekliai moderninta rašyba, šiek tiek keista kalbinė ir stilistinė raiška, pridėti dviejų lietuvininkų vartotų germanizmų *omas* (uošvis) ir *tintinyčia* (rašalinė) paaiškinimai⁹.

Nė vienoje iš šių dviejų publikacijų neatspindi anksčiau aptarti vėlesni rankraščio įrašai.

Satyras *Miks Stolperjons* lietuviško teksto autorystė rankraštyje su klausuku priskirta Prūsijos Lietuvos visuomenės veikėjui, mokytojui, poetui, vertėjui Mikeliui Šapalui. Jo pavardė, kaip minėta, įrašyta kita ranka, tamsesniu rašalu (žr. 1 pav.).

1 pav. Satyrinio eilėraščio *Miks Stolperjons* paskutinių eilučių fragmentas.

⁷ X., „Miks Stolperjons“, in: *Beilage zu No. 38 der „Lietuwifška Ceitunga“*, 1879 IX 23, Nr. 38, p. [1–2].

⁸ [Joana Tamošauskaitė-Baltrušaitienė-Želvienė] Lietuvaitė M. S., „Miks Stolperjons“, in: *Vienybė lietuvininkų*, 1896 VII 8, Nr. 28, p. 335–336.

⁹ Laikraščių publikacijose esantys redakciniai skirtumai neatspindimi skelbiamoje kūrinio publikacijoje.

Šapalas buvo Karalienės mokytojų seminarijos auklėtinis, ilgametis Lankupių mokyklos mokytojas, Lietuvių literatūros draugijos narys. Rinko tautosaką, kūrė originalias ir vertė giesmes, pasaulietinę poeziją, rašė publicistinius tekstus, sudarė mokyklai skirtą dvikalbę poezijos chrestomatiją *Vokiškai lietuvišką liaudies dainų knygelę lietuvių mokykloms* (1871). Jo plunksnai priklauso ir pluoštas originalių ir verstinių satyrinio pobūdžio tekstų, kandidai išjuokiančių moralines ydas, netikusius papročius¹⁰. Tad visai įmanu daryti prielaidą, kad Šapalas iš tiesų galėjo išversti satyrinį eilėraštį *Miks Stolperjons*. Juo labiau kad būtent satyros publikavimo *Lietuviškoje ceitungoje* metais jis itin aktyviai bendradarbiavo su šiuo laikraščiu. Domas Kaunas suskaičiavo, kad 1878–1879 m. Šapalas *Lietuviškoje ceitungoje* paskelbė 20 eilėraščių, 6 literatūrinius rašinius¹¹. Pirmoji *Miko Stolperjono* publikacija periodikoje, *Lietuviškos ceitungos* priede *Beilage*, pasirodė 1879 m. rugsėjo 23 d. Tiesa, ji pasirašyta slapyvardžiu X. *Lietuviškųjų slapyvardžių sąvadas* fiksuoja, kad XIX a. lietuviškoje spaudoje tokiu slapyvardžiu pasirašinėjo gana didelis būrys autorių¹². Ir nors Šapalo pavardės tarp jų nėra, prielaidos, kad ir jis galėjo pasirašyti paprastu ir itin populiariu slapyvardžiu, atmesti negalime.

Tiesa, Jono Mačiulio parengtas *Lietuviškųjų slapyvardžių sąvadas* sufleruoja ir dar bent pora galimų publikacijos parengėjų – tai Jurgį Mikšą (1862–1903) arba Martyną Jankų (1858–1946). Mikšo atveju remiamasi Vaclovo Biržiškos sudarytame *Lietuviškųjų slapyvardžių ir slapyraidžių sąrašė* esančia nuroda, kad kriptonomu X. Mikšas pasirašė *Lietuviškoje ceitungoje* 1885 m.¹³ Jankus slapyvardžiu X. pasirašė bent jau vieną publikaciją žurnale *Saulėteka*¹⁴. Be to, Jankus iš to paties aptariamo Visbarynų mokytojui

¹⁰ Plačiau žr. Domas Kaunas, *Donelaičio žemės knygiai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 58–64.

¹¹ *Ibid.*, p. 61.

¹² *Lietuviškieji slapyvardžiai. Lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas*, t. 1: *Autoriai*, sudarė ir parengė Jonas Mačiulis, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2004, p. 1052–1054.

¹³ *Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyraidės*, d. 1: *Slapyvardžių ir slapyraidžių ligi 1914 m. sąrašas raidyno tvarka*, sudarė Vaclovas Biržiška, Kaunas: [s. n.], 1943, p. 92; *Lietuviškieji slapyvardžiai. Lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas*, t. 1: *Autoriai*, p. 1053.

¹⁴ *Saulėteka* – mėnesinis žurnalas, ėjęs 1900–1902 m. Iš viso išėjo 18 numerių. Spausdintas Martyno Jankaus spaustuvėje Bitėnuose. Nr. 1–4 redagavo Ansas Bruožis (1876–1928), nuo Nr. 5 – Jankus (*Žurnalistikos enciklopedija*, sudarytojai Genovaitė Burneikienė, Dalia

Jurgiui Rėžaičiui priskiriamo rankraščio *Saulėtekoje* publikavo du Johano Ferdinando Kelkio kūriniai¹⁵.

Amerikoje leistoje *Vienybėje lietuvininkų*¹⁶ Miko Stolperjono publikacija (1896 VII 8) pasirašyta *Lietuvaitės M. S.* slapyvardžiu. Tokiu slapyvardžiu pasirašinėjo aktyvi laikraščio bendradarbis gydytoja Joana Tamošauskaitė-Baltrušaitienė-Želvienė (1873–1950)¹⁷. Tikėtina, kad būtent ji platesniam ir modernesniam *Vienybės lietuvininkų* skaitytojų ratui pritaikė šio satyrinio eilėraščio tekstą. Poetiniu požiūriu redagavimų negalime laikyti sėkmingais: ne vienu atveju semantiškai ar gramatiškai tikslesnis žodis ar jo forma trikdė strofos ritmą (pavyzdžiuose ritmą sutrikdę pakeitimai išskirti kursyvu, *Vienybėje lietuvininkų* publikuotas tekstas žymimas santrumpa VL nurodant puslapį), pvz.:

Tas sako jam: „Garbings pone / Jus ilgai užsitrukote!“ (R 14v)

Tas sako jam: „Garbing’s pone, / Jus ilgai užtrukote!“ (VL 335)

Jis smilczu dėžes vietoje / Sugriebes jūda tint’nicze... (R 14v)

Jis smilczyų dėžės vietoje / Sugrėbęs jūdą *tintinyczią*. (VL 335)

Kad puse zupos rukdama / Barbikes kleida szlapina. (R 16r)

Kad pusė zupos *garūdama* / Barbikės kleida szlapina. (VL 336)

Dirvonaitė, Juozapas Vytas Urbonas, Vilnius: Pradai, 1997, p. 443; *Mažosios Lietuvos enciklopedija*, t. 4: *Rehn – Žvižėžeris*, Vilnius: Mažosios Lietuvos fondas; Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009, p. 194; plačiau apie leidinį, leidybos aplinkybes, publikacijas žr. Domas Kaunas, *Martynas Jankus. Tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021, p. 496–515). Jankui priskiriamas *Saulėtekoje* (1900 m. 1. Junijū, Nr. 6, p. 154–156) slapyvardžiu X. publikuotas straipsnis „Knygų spauda“ (Domas Kaunas, *Mažosios Lietuvos spaustuovės 1524–1940 metais*, Vilnius: Mokslo, 1987, p. 153).

¹⁵ *Saulėtekoje* Jankus iš aptariamo rankraščio publikavo Johano Ferdinando Kelkio poemą „Lietuvininkai“ ir satyrinį eilėraštį „Viernas Kretingos žmogus“ (žr. Domas Kaunas, „Paaiškinimai. Johanas Ferdinandas Kelkis“, in: *Kaip qžuols drūts prie Nemunėlio...*, p. 383; Idem, *Martynas Jankus...*, p. 504–505; Žavinta Sidabraitė, „Johano Ferdinando Kelkio poemos *Lietuvininkai* intertekstiniai ryšiai: Kristijono Gotlybo Milkaus poema *Pilkainis*, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2024, Nr. 58, p. 45–62).

¹⁶ *Vienybė lietuvininkų* – savaitraštis, ėjęs 1886–1920 Jungtinėse Amerikos Valstijose. 1896 m. laikraštį redagavo J. Ališius-Ališauskas ir Jonas Kaunas (1873–1941). (Bronius Raguotis, „Vienybė lietuvininkų“, in: *Žurnalistikos enciklopedija...*, p. 557.

¹⁷ *Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyraidės*, d. 1: *Slapyvardžių ir slapyraidžių ligi 1914 m. sąrašas raidyno tvarka*, Kaunas: [s. n.], 1943, p. 45; *Lietuviškieji slapyvardžiai. Lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas*, t. 1: *Autoriai*, p. 561.

Tokių trikdžių *Vienybės lietuvninkų* publikacijoje gausu.

Žinoma, tai tik sutapimas, bet simboliška, kad slapyvardžio, kuriuo pasirašyta Amerikoje išspausdinta satyros publikacija, antrasis dėmuo „M. S.“ atitinka Mikelio Šapalo inicialus „MS“ ar „M.S.“, kuriais jis ženklino savo bibliotekos knygas¹⁸.

A P I B E N D R I N I M A S

Rankraštinis eiliuotos satyros *Miks Stolperjons* nuorašas yra dokumento (sąsiuvinio), saugomo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, Vaclovo Biržiškos fonde, dalis (signatūra F163–1086, l. 13r–17v).

Du – šeštas ir septintas – satyros ketureiliai, pašiepiantys kai kuriems lietuvininkams būdingą gerų manierų stoką, laikytini originaliu lietuviško teksto rengėjo intarpu.

Eilėraštis lietuvių kalba parengtas XIX a. antroje pusėje (iki 1879 m.). Kūrinio siužetą sudaro komiškų situacijų, į kurias dėl nerangumo ir gerų manierų stokos vis pakliūva pagrindinis veikėjas Mikas, virtinė. Satyra kalbinės ir poetinės raiškos lygiu atitinka bendrąjį to meto Prūsijos Lietuvos literatūros kontekstą.

Šiandien yra žinomos trys šio kūrinio teksto versijos: rankraštinė ir dvi publikacijos spaudoje. Rankraštyje yra vėlesnių kitos rankos juodesniu rašalu įrašytų taisymų ir priedų, kurie spaudos publikacijose neatsispindi. Pirmoji satyrinio eilėraščio publikacija išėjo gotišku šriftu Prūsijos lietuvių laikraštyje *Lietuviška ceitunga* (1879 IX 23). Čia publikuotas tekstas yra beveik visiškai tapatus rankraščio tekstui. Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių laikraštyje *Vienybė lietuvninkų* (1896 VII 8) lotyniškais rašmenimis išėjusi publikacija yra kiek redaguota: moderninta rašyba ir kalba.

Eilėraščio lietuviško teksto autorystė rankraštyje su klaustuku priskirta Prūsijos Lietuvos visuomenės veikėjui, mokytojui, poetui, vertėjui, aktyviam *Lietuviškos ceitungos* bendradarbiui Mikeliui Šapalui (1827–1887).

¹⁸ Domas Kaunas, *Donelaičio žemės knygiai*, p. 63, 213.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- Donelaitis Kristijonas, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977.
- [Jankus Martynas] X., „Knygų spauda“, in: *Saulėteka*, 1900 m. 1. Juniju, Nr. 6, p. 154–156.
- Kaunas Domas, *Donelaičio žemės knygiai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
- Kaunas Domas, *Martynas Jankus. Tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021.
- Kaunas Domas, *Mažosios Lietuvos spaustuvės 1524–1940 metais*, Vilnius: Mokslas, 1987.
- Kaunas Domas, „Paaiškinimai. Johanas Ferdinandas Kelkis“, in: *Kaip qžuols drūts prie Nemunėlio. Iš Mažosios Lietuvos XIX a. – XX a. pradžios lietuvių poezijos, tekstus parengė, įvadą ir paaiškinimus parašė Domas Kaunas*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 383.
- Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyraidės*, d. 1: *Slapyvardžių ir slapyraidžių ligi 1914 m. sąrašas raidyno tvarka*, sudarė Vaclovas Biržiška, Kaunas: [s. n.], 1943.
- Lietuviškieji slapyvardžiai. Lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas*, t. 1: *Autoriai*, sudarė ir parengė Jonas Mačiulis, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2004.
- Mažosios Lietuvos enciklopedija*, t. 4: *Rehn – Žvižėžeris*, Vilnius: Mažosios Lietuvos fondas; Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009.
- „Miks Stolperjons“, in: Eilėraščiai ir dainos, užrašyti Visbarynų mokytojo J. Rezačio ir kitų, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 163–1086, [XIX a.], l. 11r–17v.
- Raguotis Bronius, „Vienybė lietuvininkų“, in: *Žurnalistikos enciklopedija*, sudarytojai Genovaitė Burneikienė, Dalia Dirvonaitė, Juozapas Vytas Urbonas, Vilnius: Pradai, 1997, p. 557.
- Rekašiūtė Kotryna, „Grožinių tekstų publikacijos Prūsijos Lietuvai skirtose periodikoje XIX–XX a. pr.: statistika ir įžvalgos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, sudarė, parengė Liucija Citavičiūtė, Žavinta Sidabraitė, 2024, Nr. 58, p. 83–103.
- Sidabraitė Žavinta, „Johano Ferdinando Kelkio poemos *Lietuvininkai* intertekstiniai ryšiai: Kristijono Gotlybo Milkaus poema *Pilkainis*“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2024, Nr. 58, p. 45–62.
- [Tamošauskaitė-Baltrušaitienė-Želvienė Joana] Lietuvaitė M. S., *Miks Stolperjons*, in: *Vienybė lietuvininkų*, 1896 VII 8, Nr. 28, p. 335–336.
- X., „Miks Stolperjons“, in: *Beilage zu No. 38 der „Lietuwißka Ceitunga“*, 1879 IX 23, Nr. 38, p. [1–2].
- Žurnalistikos enciklopedija*, sudarytojai Genovaitė Burneikienė, Dalia Dirvonaitė, Juozapas Vytas Urbonas, Vilnius: Pradai, 1997.

Miks Stolperjons, a Satire in Verse (the Second Half of the Nineteenth Century): The Manuscript and Two Publications in the Lithuanian Press

Summary

Miks Stolperjons is a 192-line satirical poem written in Lithuanian in the second half of the nineteenth century (before 1879). The plot of the poem consists of a series of comic situations in which the protagonist, Mikas, keeps falling into due to his clumsiness and lack of good manners. The semi-German personal name *Stolperjons* (Ger. *stolpern* 'to stumble') in the title indicates that this is probably a translation. Two original quatrains are inserted into the text of the satire that mock the uncultured behaviour typical of Prussian Lithuanians. In its language and artistic expression, *Miks Stolperjons* is consistent with the general level of Prussian Lithuanian poetry of the time. Today, three versions of the text are known: the manuscript and two publications in the press. The manuscript copy of *Miks Stolperjons* is part of a notebook of poems in the Manuscript Department of the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences (shelf mark: F163–1086, fol. 13r–17v). The manuscript contains later corrections and additions in darker black ink in a different hand, which are not reflected in the publications. The first publication of the satirical poem appeared in Gothic type in the Prussian Lithuanian newspaper *Lietuviška ceitunga* of 23 September 1879. The text published here is almost identical to the manuscript text. The publication in Latin characters in the American Lithuanian newspaper *Vienybė lietuvninkų* of 8 July 1896 was slightly edited: the spelling and language were modernised. In the manuscript, the authorship of the Lithuanian text of the poem, with a question mark, is attributed to Mikelis Šapalas (1827–1887), a Prussian Lithuanian public figure, teacher, poet, translator, and an active contributor to the *Lietuviška ceitunga*. In the *Lietuviška ceitunga*, the poem is signed with X., a very popular pseudonym used by many authors at the time. In *Vienybė lietuvninkų*, the pen-name *Lietuvaitė M. S.* appears under the poem. It was used by Joana Tamošauskaitė-Baltrušaitienė-Želvienė, a physician and active public figure (1873–1950). Presumably she only edited the text of the poem.

KEYWORDS: Literature of Prussian Lithuania; satirical poem; manuscript; publication; author.